

РЕЦЕНЗИЯ

от професор доктор Стефан Иванов Мичев за дисертационния труд
на Тихомир Емилов Тодоров
на тема: „Разкриване на документите на тоталитарните служби за сигурност в
страните от Източна Европа“,
представен за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
в професионално направление 9.1. „Национална сигурност“,
докторска програма
„Управление в сферата на сигурността и обществения ред“

2024 г.

1. Актуалност и значимост на разработвания научен проблем

Още в началото на рецензията искам да подчертая, че докторантът успява да докаже актуалността и значимостта на своето изследване, като привежда няколко важни аргумента. Първият в синтезиран вид намирам още в увода *„Повече от тридесет години след демократичните промени в България въпросът – възможно ли е процесът по разкриването и оповестяването на документите на бившата Държавна сигурност да бъде успешно нормативно регулиран и практически ефективно реализиран, продължава да стои без окончателен отговор. Няма категорична яснота какви лични и обществени потребности бяха удовлетворени с направеното досега.“*

Вторият аргумент се отнася до ефективността в дейността на Комисията за разкриване на документите и обявяване на принадлежност на български граждани към Държавна сигурност и разузнавателните служби на Българската народна армия, дори мандатът на която отдавна е изтекъл.

Тихомир Тодоров дава точна оценка на състоянието и решаването на научния проблем преди разработването на дисертационния си труд и познава основните публикации по темата.

Според мен докторантът сполучливо е формулирал обекта и предмета на изследването и е използвал подходящи методи като анализ и синтез, индукция и дедукция, исторически анализ, сравнителен анализ, контент-анализ и други.

Това, което специално искам да отбележа, е, че докторантът приема и доразвива методологически важната теза на своя научен ръководител проф. Петър Христов, че българският законодател и политическият елит на страната не можаха да излязат извън рамките на тясното разбиране, според което разследването на Държавна сигурност се свежда до разкриване на имената на нейните сътрудници (Христов, П. Разузнавателна защита на конституционния ред. Варна: ВСУ „Черноризец Храбър“, 2007; Христов, П. и кол.

Разузнавателна защита на конституционния ред в демократичната държава. Варна: ВСУ „Черноризец Храбър“, 2011).

2. Оценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд

Представеният за рецензиране дисертационен труд е с обем 205 страници, в това число 9 фигури, 2 таблици и библиография, съдържаща списък с нормативна уредба (10 източника), използвана литература (148 заглавия), интернет източници (98 източника) и четири приложения.

Съдържанието на дисертационния труд съответства на темата. Той е сполучливо структуриран в увод, три глави и заключение. Предложената структура е подходяща за реализирането на целта и основните задачи на изследването.

Не е необходимо да се спирам обстойно на анализа и постигнатите резултати във всяка глава. Тук ще отбележа само най-важното.

В първа глава са анализирани по същество два проблема. Първият се отнася до т.н. пригодност на архива да отговори на обществените очаквания за обективен прочит на дейността на Държавна сигурност чрез разкриване и оповестяване принадлежността на българските граждани към ДС. Тук отговорът на докторанта е по-скоро отрицателен и сериозните аргументи са два. Първо, реални са възможностите за подмяна на самоличността и избягване от регистрация на секретни сътрудници в централизирания оперативен отчет. Второ, непълнотата на оперативния отчет и оперативния архив на ДС като източник на обективни данни. Всеки непредобеден изследовател ще се съгласи с тези аргументи.

По-важно според мен е, че във следващите параграфи на първа глава докторантът обръща внимание на негативния обществен образ на Държавна

сигурност и на котерийните борби като фактор за формиране на негативен обществен образ на Държавна сигурност.

Докторантът обръща специално внимание на подготовката за приемане на Закона за достъп и разкриване на документите и за обявяване на принадлежност към Държавна сигурност и разузнавателните служби на Българската народна армия. Допускането на представители на всички политически партии до документите на Държавна сигурност и запознаването от тяхна страна с действителното състояние на нещата не спира процеса на демонизиране на бившата Държавна сигурност, защото по презумпция се приема, че истината се крие в унищожените документи.

Възможното и обективно противопоставяне на това демонизиране е аргументираното отстояване на тезата, че не бива изследването на дейността на Държавна сигурност да се свежда до разкриване на имената на нейните сътрудници и особено на секретните сътрудници, защото средствата и методите на агентурната дейност сами по себе си са безразлични към устройството и характера на държавната власт, както и към политическите сили, които упражняват тази власт.

Всъщност логично цялата втора глава е посветена на отношението на държавата и широката общественост към разкриването на документите на Държавна сигурност и оповестяване на принадлежността към нея. В тази глава продължава анализа на публичния образ на Държавна сигурност.

Интерес представляват резултатите от проведената анонимна анкета чрез анкетатор с 50 пълнолетни лица, жители на град Силистра, и 298 лица от цяла България чрез различни интернет социални мрежи. Изводът, който прави докторантът, е, че като цяло българското общество не изпитва никаква болезнена морална или друга психична необходимост от разкриване съдържанието на архивите на Държавна сигурност.

Отбелязвам като необходимо и сполучливо проведеното проучване на отношението към проблема чрез контент-анализ на пресата.

Постигнатото в първите две глави създава необходимата предпоставка за анализа в трета глава: „Подходи за справяне с негативните последици от дейността на службите за сигурност и постигнати резултати“. Тази глава по съдържание е най-близо до темата на дисертационния труд, но не е ограничена само в рамките на сравнителния анализ на процеса на разкриване на документите на тоталитарните служби за сигурност в страните от Източна Европа. В трета глава мога да отлича постигнатото в трети параграф: „Разсекретяване на документите на тоталитарните служби за сигурност в страните от Източна Европа“ и пети параграф: „Сравнителноправен анализ между подходите за разкриване на документите в България и Румъния“.

3. Оценка на приносите на дисертационния труд

Самооценката на докторанта за приносите в дисертационния труд, която е налице в автореферата, намирам за недостатъчна и не добре структурирана. Казано по друг начин, приносите на докторанта са повече от посочените от Тихомир Тодоров:

- *Разкриване на негативни процеси относно ефективността, целесъобразността и ролята на Закона за достъп и разкриване на документите и за обявяване на принадлежност на български граждани към Държавна сигурност и разузнавателните служби на Българската народна армия от 2006 г. и създадената според този закон Комисия.*
- *Сравнителноправният анализ разкрива положителните и негативните процеси, съпътстващи разкриването на*

документите на тоталитарните служби за сигурност в България и Източна Европа.

- *Конкретната съпоставка между разкриването на документите в България и Румъния показва и начина на формиране на модерните служби за сигурност в двете страни, както и негативните и положителните страни в контекста на закриването на тоталитарните служби.*

Според мен приносите могат да бъдат допълнени поне с още един, който примерно би изглеждал така: *Създадена е конструкция от знания, която може да се използва за обучение на студенти, докторанти и специалисти в сферата на сигурността.*

4. Автореферат и публикации по дисертацията

Авторефератът отговаря на изискванията. Той е самостоятелно произведение, в което са отразени основните постижения в дисертационния труд.

Публикациите по дисертацията осигуряват необходимата публичност на резултатите от изследването.

5. Становище относно наличието или липсата на плагиатство

В дисертационния труд на Тихомир Годоров използваните източници са добросъвестно цитирани. Не съм установил плагиатство и не съм получил сигнал за плагиатство в дисертационния труд и публикациите по него.

6. Критични бележки и препоръки

Както вече подчертах, основната ми критична бележка се отнася до начина, по който са представени приносите и резултатите от изследването. По същество те са налични в дисертационния труд, но не са изведени и формулирани ясно.

Моята препоръка към докторанта е по-голямата част от дисертационния труд, след прецизна редакция, да бъде издадена като отделна монография. Това се отнася преди всичко до първа и втора глава.

7. Заключение

Давам положителна оценка на дисертационния труд на тема: „Разкриване на документите на тоталитарните служби за сигурност в страните от Източна Европа“ и съм съгласен на Тихомир Емилов Тодоров да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 9.1. „Национална сигурност“, докторска програма „Управление в сферата на сигурността и обществения ред“

Дата: 10.10. 2024 г.

Рецензент:

проф. д-р Стефан Мичев